

Szemes Béla

Ljubov Andrejevna (Táncos Adrienn)
érkezése az ősi házba, fogadja Firsz, az inas
(Wellmann György)

Veszteségek és hiányok

Csehov kései darabja a Hevesi Sándor Színház évadnyitóján

A kelet-európai drámairodalom vitathatatlanul ikonikus egyénisége a XIX. századvég és a századforduló orosz klasszikusa, Anton Pavlovics Csehov, aki „drámaiatlan drámáival” a műnem merev kereteit feloldó, annak új műfaji árnyalatát, a lírai komédiát megteremtő alkotója. Nem véletlen, hogy a tragikumot lélektani/érzelmi síkra összpontosító dramatikus szövegei, életművének az emberi lélek rezdüléseit diagnosztizáló darabjai, gyakran szerepelnek hazai színházaink repertoárján. Mindenképpen üdvözlendő: remélhetőleg a több esemény egybeesése előtti kötelező tisztelgésen (másfél évszázada született Csehov, Ruszt József rendezésében negyed százada, 1985-ben mutatta be a szerző Három nővér című darabját a társulat – igaz az 1996/97-es évadban Dömölky János vendégrendezésében a Ványa bácsi színpadra vitelét is láthattuk a zalai színházban –

a Cseresznyés kert című művét élete utolsó évében írta a szerző) túlmenően a drámairodalom értékei iránti fogékonyság és érzékenység is motiválta a Hevesi Sándor Színház új vezetését, hogy a felnőtt közönség számára a Cseresznyés kert című darabbal nyissa meg az idei nagyszínpadi évadot.

A Cseresznyés kert cselekménye kevés „külső történetre” épül, végső soron néhány mozzanatban összefoglalható: Ranyevszkaja Andrejevna, földbirtokosnő visszatérése vidéki családi birtokára, a birtok (cseresznyés kert) elárverezése, a földbirtokosnő és a „család” elutazása. A „belső történet” azonban ennél sokkal több réteget foglal magában: az emberi boldogtalanság életérzését, az eltűnt idő és a nosztalgiával teli múlt (a családi kötelék felbomlása, az ifjúság elvesztése) értékeinek szétfoszlása iránti mélabút, a jelen kilátástalanságának

szomorúságát és a jövőbeni „remény, vágyak, álmok, ábrándok” megvalósulásába vetett hit bizonytalanságát. Ebből fakadóan Csehov drámájának üzenete többértelmű jelentést hordoz: egyszerre van benne az idő visszafordíthatatlansága és a múlt élményeinek továtűnése, színhelyének elvesztése miatt érzett nosztalgikus/melankolikus hangulatiság (Ranyevszkaja, Ánya, Várja, Gajev alakja testesíti meg); az emberi viszonyok átrendeződésének tényszerűsége (Lopahin, a jobbágyivadékból lett, meggazdagodott kereskedő). Legpregnansabban talán mégis a múlt értékeinek, a „tovatűnt világ” őrzőjének és krónikásának (Firsz, az öreg inas) attitűdjében tetten érhető sztoikus életszemlélet. Ezért, noha a „dráma” maga az emberi bensőben, érzések és hangulatok megnyilvánulásaiban zajlik, tárgyiasult formájában mégis a „cseresznyés kert sorsával” összefüggésben értelmezhető.

Az író darabjában három markánsan kirajzolódó és meghatározó toposszal (irodalmi közhellyel) találkozhatunk: az utazás-toposz (a földbirtokosnő és családja párizsi útja, majd hazatérése), a kert-toposz (a cseresznyés kert, a család életének metaforikus színtere), a fa-toposz (a múlt, illetve a kilátástalan emberi sorsok szimbóluma). A különböző toposzokhoz történő viszonyulásuk mellett a történet valamennyi figurája (materiálisan, emocionálisan és/vagy pszichésen) valamiféle hiányt érez, és e deficit következtében valamilyen

Leonyid Andrejevics, Andrejevna testvére (Nádházi Péter) és Andrejevna (Tánczos Adrienn) jelenete

mindenki vesztesnek érezheti magát, ezért boldogtalan. Ebben az értelemben a műnek nincs pozitív szereplője, a különböző formákban megnyilvánuló hiátusokra, talán csak az öreg Firsz „élettapasztalata” és bölcsessége, illetve Ranyevszkaja (a cseresznyés kert elvesztését követően visszatér Párizsba), valamint Lopahin (megvásárolja a cseresznyés kertet, bár ősei jobbágyok voltak a birtokon) igaz más-más tartalmú jövőbeni sorsának alakulása szolgál valamiféle „kárpoztással”.

A darabot Sztarenki Pál rendezte, aki a különböző karaktereket megformáló színészekkel egyetemben alapos és tiszteletre méltó munkát végzett. Alapvetően hű maradt a csehovi dráma szövegéhez, ugyanakkor,

Andrejevna (Tánczos Adrienn) és fogadott lánya, Várja (Sztankay Orsolya) „kettőse”, Firszsel a háttérben (Wellmann György)

nyilvánvalóan korunk változásaihoz igazodó, főleg az előadás formai kivitelezésben tetten érhető, de a szerző darabjának szellemiségét lényegesen nem érintő színpadi megoldásokat alkalmazott. Annak ellenére azonban, hogy Sztarenki rendezői koncepcióját Csehov művének eredeti interpretálására építette, a rendezés nem maradt konzervens a lírai komédia műfajához. Hiányoltuk, illetve elnagyoltan és felszínesen találkozhattunk azokkal a Csehov darabjainak lényegét jelentő hatásos, finom belső lelki rezdülésekkel, apró hangulati árnyalatokkal, amelyekre egyébként korunk nézői is „vevők” lettek volna. A „lírai komédia” műfajából így keveset kaptunk, a (klasszikus) komédiára vonatkozó stílusjegyek (amennyiben mindenképpen műfaji megjelölést keresünk, az író ezen műve inkább a „középfajú drámához” áll közelebb) pedig nem értelmezhetőek az előadás kapcsán.

Így aztán nehezen beazonosítható előadás született, bár némely figurában egyértelműen ráismerhettünk, (pl. Lopahin), hogy milyen mértékben hasonlít jelenkorunk tipikus képviselőjéhez. Dramaturgiailag, időbeli hosszát tekintve nem tartottuk fajsúlyosnak és indokoltnak Sarlotta „bűvészműtávját” sem.

A zenei betétek teljes mértékben az előadás egyik erősségénekszámtartottak, a rendező ebben mindenképpen jól hangulatfestő megoldásokat talált.

Az előadás – jeleneteit tekintve – egyetlen színhelyre építkezett, a díszlet kopárnak, egysíkúnak és Csehovhoz kapcsolódóan művinek, „természetellenesnek” hatott, talán szerencsésebb lett volna, ha több természetes anyagot használ a díszlettervező. Bizonyos fokig

ellentétes benyomást keltett az egyébként hatásosabb és kifejezőbb jelmezekhez viszonyítottan. (Mindkettő Pilinyi Márta munkája)

A darabbeli figurák közül, epizódszerepe ellenére, elsősorban Firsz (az öreg inas) alakját kell megemlítenünk, akinek szerepét Wellmann György formálta meg, mélyen átélte hitelességgel. Sztarenki rendezői koncepciójában is kiemelt szerepet szánt neki (az írott darabbal ellentétben, valamennyi jelenetben a színpadon tartózkodott). A kulcsszereplők közül a szerepbeli figurát hatásosan megformáló, átlagon felüli alakításáért Sztankay Orsolyát (Várja, fogadott leány) dicsérhetjük meg. Tánczos Adrienn (Ranyevszkaja földbirtokosnő) szerepformálása ezúttal túlságosan „eklektikusra” sikeredett, eleganciája ellenére gesztusaiban nem éreztük a nemesasszony alakjának markáns megnyilvánulását.

A Hevesi Sándor Színházban látott Csehov-darab összességében mégsem okozott csalódást. A rendezői felfogás és a színészek játéka igyekezett visszaadni az egyébként nem könnyen megragadható csehovi világszemléletet. Sztarenki rendezése aktuális üzenetként értelmezhető, amelyet a végkifejlet kaotikusabb dramaturgiai megoldása ellenére, hatásában az eredeti műnél pozitívabb kisugárzásúnak érezhettünk. Az előadással kapcsolatos, általunk említett kifogások a szerző korának és jelenünk értékvilágának hangsúlyeltolódásaiból adódhatnak.

(Hevesi Sándor Színház
Bemutató: 2010. október 15.)

Firsz, az öreg inas
(Wellmann György)
színpadi magánya